

ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY IN POZNAŃ

Faculty of English

My i inni w dyskursach o tożsamości i pamięci zbiorowej czterech pokoleń poznaniaków

Małgorzata Fabiszak
i Anna Weronika Brzezińska

Dyskursy tożsamościowe w badaniach Prof. Duszak

- "Words and social identities" (2002)
 - "Re-reading the communist past in Poland: The dynamics of Us and Them" (2010)
 - "'Old' and 'young' in discourses of Polish transformation" (2011)
-

Inspiracje

- Słowa kluczowe dla danej kultury jako wyznaczniki przynależności lub dystansu do grupy
- Mega-toposy martyrologii i kontestacji
- Różnice pokoleniowe w postrzeganiu historii, pamięci zbiorowej i polityki historycznej

Słowa kluczowe: kombatancki

Wojewoda, prezydent miasta, konsulowie: amerykański, rosyjski i po raz pierwszy niemiecki złożyli wieńce pod pomnikami żołnierzy radzieckich, poznaniaków-Cytadelowców oraz żołnierzy alianckich na Cmentarzu Bohaterów na Cytadeli.

...

Kwiaty na mogiłach żołnierzy niemieckich i radzieckich na Miłostowie oraz pod pomnikami na Cytadeli złożyła wczoraj także 10 osobowa grupa **kombatantów niemieckich** z Hilfsgemeinschaft Ehemaliger Posenkämpfer (Stowarzyszenie Pomocy Walczącym w Poznaniu) z Düsseldorfu.

[Głos Wielkopolski, „Bezimienny hołd”, piątek 24 lutego]

Słowa kluczowe: wyzwolenie

wyzwolenie Poznania

vs. bitwa o Poznań

vs. walki o Poznań

Słowa kluczowe: upamiętnienie vs. uczczenie

A co zrobić z Niemcami, którzy polegli, też są w Poznaniu, też leżą na Cytadeli? Sytuacja podobna do żołnierzy radzieckich, a jednak inna. **Czy upamiętniać żołnierzy Wehrmachtu?**

R5- **nie chodzi o upamiętnianie, nie można stawiać im pomników, ale uważam, że tabliczka, że są tutaj polegli powinna być. ...**

R8- ja bym tego tak nie tłumaczył jednak w tym przypadku. Też się robi dziwnie, bo z drugiej strony, akurat my tego nie doświadczyliśmy, ale wschód Polski w 39. Doświadczył takiej samej agresji ze strony Rosjan, jak my ze strony Niemców. Wydaje mi się, że **większość ludzi tutaj na zachodzie, w Wielkopolsce nie wyobraża sobie, żeby upamiętniać żołnierzy Wehrmachtu, którzy mordowali Polaków** Pokolenie lat 90tych, Fokus 2]

Słowa kluczowe w dyskursie o pamięci poznaniaków

- kombatanci
- wyzwolenie Poznania vs. bitwa o Poznań vs. walki o Poznań
- upamiętnienie vs uczczenie vs. pamiętanie

Podobieństwa międzypokoleniowe

R2- jak tyłu ludzi zginęło. Uważam, że **wszystko jedno, czy z tej strony, czy z tej, ale to młodzi ludzie, 18-letni chłopcy poginęli (Pokolenie 1)**

B: I cmentarze także żołnierzy radzieckich, niemieckich?

R4- oczywiście, że tak

R2- **to są wszystko zmarli**

R3- wszystkim się należy szacunek, bez względu na narodowość

R2- **poza tym to żołnierze, żołnierz dostaje rozkaz i idzie**

R3- ginęli za naszą wolność. **(Pokolenie 2)**

R5- nie chodzi o upamiętnianie, nie można stawiać im pomników, ale uważam, że tabliczka, że są tutaj polegli powinna być. **Ponownie, to nie były ich wybory, też mieli przełożonych, robili co musieli robić, co nakazane**
(Pokolenie 4)

Podobieństwa międzypokoleniowe

Skąd się wzięło takie przekonanie, że jesteśmy gospodarni?

R2- ja sądzę, że to ten **niemiecki dryl**, przed powstaniem. Szkoła niemiecka.
(Pokolenie 1)

R2 Mam styczność z ludźmi z różnych regionów Polski i jednak to, co się mówi „**poznański dryl**”, bo przenieśli to Niemcy, nie jestem zadowolony z tego, że przenieśli to Niemcy. Wolałbym, żeby się mówiło, że Niemcy podpatrzyli w Poznaniu. Ale fakt faktem, że mamy gospodarność znacznie inną, jak gdzie indziej. (Pokolenie 2)

R1: chyba nie, aczkolwiek mimo wszystko **nadal jesteśmy miastem bardzo niemieckim**. Może przez bliskość do granicy? Aczkolwiek tak można to odczuć patrząc na to, w jakim kierunku się rozwijamy, **bardzo przypominamy Berlin w jakimś sensie** (Pokolenie 3)

Podobieństwa międzypokoleniowe

Topos

Żołnierze jako ofiary, a nie sprawcy wojny, niewinni wykonawcy rozkazów

Wartości

Szacunek dla tradycji (pruskiej) gospodarności

Różnice międzypokoleniowe: Co zrobić z tą synagogą? - Pokolenie 1

R1- **oni chyba** to budują, (ns) gminy żydowskiej chcą odbudować (Pokolenie 1, fokus 2)

R3- **ale oni bardzo dużo dostali za tą pływalnię Żydzi**. Dostali ten czerwony budynek archiwum, jeszcze 2, 3 budynki i ... (Pokolenie 1, fokus 2)

R3- **myśmy korzystali z pływalni**, był bardzo miły kontakt z panią prezes fundacji, która tam działa do tej pory i **za darmo żeśmy korzystali**. (Pokolenie 1, fokus 2)

R2- **dawna synagoga, ona była takim akcentem antypolskim, bo Żydzi zbratali się z tym żywiołem niemieckim** i ci bogaci wyjechali z Polski, tu zostały niedobitki i to tak biedne, że nie miały za co tam wyjechać. (Pokolenie 1, fokus 3)

R5- **powinni zrobić salę koncertową**, albo jakiś dom kultury

R1- **miejsce użyteczności publicznej jakiejś** (Pokolenie 1, fokus 4)

Różnice międzypokoleniowe: Co zrobić z tą synagogą? - Pokolenie 2

R1- **za mała jest ta gmina, żeby to odbudować**

R1- **to już oni muszą zdecydować, my im nie podpowiemy.** Jeżeli to jest dla nich bardzo ważne miejsce, to muszą się zmobilizować i jakoś to przywrócić do dawnego przeznaczenia

R2- myślę, że powinni przywracać, jeżeli to jest ich. (Pokolenie 2, fokus 1)

R3- ...Natomiast myślę, że **miasto powinno tutaj w jakiś sposób wejść w dyskusję z właścicielami tego i doprowadzić do tego, żeby to zaczęło żyć.** Bo to jest w końcu jakieś miejsce znaczące dla Poznania, które wywołało wiele sporów, dyskusji. **Swoją ofiarę poniosło na rzecz Poznania, przez to zamienienie najpierw na pływalnię. W tej chwili to jest miejsce takie trochę niczyje. Owszem, ono ma właścicieli, ale tak naprawdę...**

...

(Pokolenie 2, fokus 2)

Różnice międzypokoleniowe: Co zrobić z tą synagogą? - Pokolenie 3

R3- ja myślę, że fajną rzeczą by było wykorzystanie synagogi przy Solnej. Nie wiem, czy tam się coś dzieje, bo pływalni już tam nie ma. Wiem, że był demontaż wewnętrznych instalacji, które na potrzeby pływalni były zrobione. **Myślę, że by było fajnie zrobić jakieś centrum kultury i sztuki żydowskiej np. (Pokolenie 3, fokus 3)**

R1- **może gdybyśmy tą synagogę odrestaurowali**, to mielibyśmy takie miejsce, gdzie można takie rzeczy(odzyskane macewy] przechowywać i składać (Pokolenie 3, fokus 1)

R2- **w każdym razie zrobiłabym w tej synagodze, byłoby naprawdę fajnie, to jest miejsce na bibliotekę.** Byłoby tyle przestrzeni, ścian jest dość i te dookoła, żeby tam wchodzić. (Pokolenie 3, fokus 2)

Różnice międzypokoleniowe: Co zrobić z tą synagogą?

	Nominalizacje/predykacje	Toposy
Pokolenie 1	<ul style="list-style-type: none">• Żydzi jako oni• Władze miasta jako oni	<ul style="list-style-type: none">• Żydzi zarabiają na odzyskiwaniu budynków• Żydzi to żywioł antypolski
Pokolenie 2	<ul style="list-style-type: none">• Żydzi jako oni• Władze miasta jako oni	<ul style="list-style-type: none">• Gmina jest odpowiedzialna za stan budynku• Władze miasta są odpowiedzialne za stan budynku
Pokolenie 3	<ul style="list-style-type: none">• 1 os. L.mn lub poj. > poczucie sprawczości i odpowiedzialności	<ul style="list-style-type: none">• Dziedzictwo żydowskie jest „fajne”• Dziedzictwo żydowskie jest nasze

Różnice pokoleniowe w dyskursie o lustracji

“The results of this questionnaire point to age related differences in how people position themselves towards reality in communist times, what sense they make of what was happening then, what they remember and what they are in a position to know, considering that they were too young or not even born. The social attitudes to lustration are largely constrained by human cognitive skills to remember and retrieve from memory, on the one hand, and to reconstruct and imagine things on the basis of the other’ narratives, on the other. The discursive grounding of social collective knowledge elevates the importance of its mediation into the language of the young.” (Duszak 2011: 325)

Podsumowanie

Słowa kluczowe dla dyskursu o pamięci zbiorowej poznaniaków:

- kombatanci,
- wyzwolenie/bitwo o/ walki o Poznań
- upamiętnienie vs. uczczenie

Podobieństwa i różnice międzypokoleniowe

Bibliografia

- Duszak, Anna. 2002. „Us and Others: An introduction”. W: Duszak, Anna (ed.) *Us and others. Social identities across languages, discourses and cultures*. Amsterdam/Philadelpjia: Benjamins. 1-28.
- Duszak, Anna. 2010. “Re-reading the communist past in Poland: The dynamics of Us and Them”. In: Duszak, Anna – Juliane House – Łukasz Kumięga. (eds.) *Globalization, Discourse, Media: In a Critical Perspective / Globalisierung, Diskurse, Medien: eine kritische Perspektive*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. 191-209.
- Duszak, Anna. 2011. ““Old” and “young” in discourses of Polish transformations.” In: Duszak, Anna and Urszula Okulska. (eds). *Language, culture and the dynamics of age*. Berlin: De Gruyter Mouton. 301-328.
- Fabiszak, Małgorzata – Anna Brzezińska. 2016. „Żydzi i Niemcy w Poznaniu – (nie)pamięć w krajobrazie miejskim. Analiza korpusu prasowego i wywiadów grupowych”. *Studia Socjologiczne* 2(221): 217–241.
- Krzyżanowski, Michał. 2008. „Konstrukcja tożsamości narodowych i europejskich w polskim dyskursie politycznym po roku 1989: analiza dyskursywno-historyczna”. W: Duszak Anna – Norman Fairclough. (red.) *Ikrytyczna Analiza Dyskursu*. Kraków: Universitas.
- Wierzbicka, Anna. 1997. *Understanding cultures through their key words. English, Russian, Polish, German and Japanese..* Oxford: Oxford University Press.
- Wodak, Ruth. 2003. „Populist discourses. The rhetoric of exclusion in written genres”. *Document Design* (4(2): 132-148.